

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการฟื้นฟูความสามารถชุมชนในการจัดการพิพธัณท์เตาโบราณบ้านบัวเป็นการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) ของชุมชนเวียงบัว ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะที่ของการเกิดวิกฤติในการจัดการพิพธัณท์ที่ชัดเจน เพื่อให้ได้ข้อมูลตรงตามจุดประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการการจัดการพิพธัณท์เตาโบราณบ้านบัว
2. เพื่อศึกษากระบวนการฟื้นฟูความสามารถของชุมชนในการจัดการพิพธัณท์เตาโบราณบ้านบัว
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการฟื้นฟูความสามารถของชุมชนในการจัดการพิพธัณท์เตาโบราณบ้านบัว

ผู้ศึกษามีความคุ้นเคยกับชุมชนเนื่องจากเคยเป็นพื้นที่ฝึกปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์และพัฒนาชุมชนในระดับปริญญาตรี (พ.ศ. 2548) ประกอบกับสามารถสื่อสารในภาษาเดียวกัน ทำให้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชนจึงได้รับรู้และเห็นการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของชุมชนในการจัดการพิพธัณท์ และเห็นปัญหาจากการจัดการที่เกิดขึ้น (วิกฤติชุมชนที่เกิดขึ้น) ดังนั้นในฐานะผู้ศึกษาวิชาการพัฒนาชุมชน จึงสนใจว่าชุมชนจะสามารถเผชิญวิกฤติดังกล่าวได้อย่างไรโดยผ่านกระบวนการฟื้นฟูความสามารถของชุมชน กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการทำกิจกรรมการจัดการพิพธัณท์ รวมทั้งการพัฒนาตนเองของผู้ศึกษาไปพร้อม ๆ กับชาวบ้าน ผู้ศึกษาจึงได้กำหนดเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ผ่านวิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participatory observation)

วิธีการศึกษา

การศึกษาคั้งนี้ผู้ศึกษากำหนดวิธีการศึกษาแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) โดยศึกษาข้อมูลเบื้องต้นแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นข้อมูลทุติยภูมิจากแหล่งต่าง ๆ อาทิ หนังสือ เอกสารประกอบการเรียนการสอน วิทยานิพนธ์ ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดและแนวทางในการศึกษา

ศึกษาเอกสารทางวิชาการ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญา แนวคิด ทฤษฎีการพัฒนา ชุมชน วัฒนธรรมชุมชน ได้แก่ แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวคิดการเสริมสร้างพลังชุมชน แนวคิดการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน แนวคิดการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม แนวคิดโบราณคดี ชุมชน และพิพิธภัณฑ์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นการศึกษางานวิจัยการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม เน้น การเสริมสร้างพลังชุมชน เช่น งานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ ทรัพยากรวัฒนธรรม กระบวนการเสริมสร้างพลังชุมชนในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

2. การศึกษาข้อมูลจากภาคสนาม (Field Study) การศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการ เก็บข้อมูลรายบุคคล รายกลุ่ม จากกลุ่มประชากรที่เกี่ยวข้อง โดยผู้ศึกษาทำการเก็บข้อมูลด้วย ตนเอง โดยมีชุมชนบ้านบัว ตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา เป็นพื้นที่ในการเก็บ ข้อมูลภาคสนาม ซึ่งชุมชนได้ประสานงานมาทางโครงการโบราณคดีเพื่อจัดกระบวนการฟื้นฟู ความสามารถของชุมชนในการจัดการพิพิธภัณฑ์ขึ้น ในการศึกษาครั้งนี้จึงเป็นกรณีศึกษาสำคัญที่ จะทำให้เห็นถึงกระบวนการฟื้นฟูความสามารถของชุมชนในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ประเภทแหล่งเตาโบราณ ซึ่งทำการศึกษาโดย

- วิธีการสังเกต โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมพิพิธภัณฑ์ กิจกรรม ชุมชน การประชุม ฯลฯ ทำให้เห็นถึงการกระทำ พฤติกรรม การแสดงออก ต่าง ๆ ผู้ศึกษา จึงอยู่ใน สถานะเครื่องมือในการศึกษา

- พูดคุยเป็นทางการและอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อสอบถามเหตุการณ์ รายละเอียดต่าง ๆ ความคิดเห็น ความเชื่อ ฯลฯ เป็นไปโดยธรรมชาติผ่านการทำกิจกรรมร่วมกัน ชุมชน

- รวมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) ซึ่งมี แนวคำถามแบบเปิดประกอบการสัมภาษณ์เพื่อให้ตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษา

โดยมีเนื้อหาครอบคลุม ดังนี้

1. พัฒนาการการจัดการพิพิธภัณฑ์แหล่งเตาเวียงบัว

1.1 พัฒนาการของชุมชน ประวัติการก่อตั้งชุมชน ความเป็นมา พัฒนาการของ ชุมชน รวมทั้งข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ได้แก่ ที่ตั้ง ลักษณะภูมิประเทศภูมิอากาศ แหล่งทรัพยากร ในชุมชน ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สาธารณูปโภค

1.2 พัฒนาการการจัดการพิพิธภัณฑ์แหล่งเตาโบราณบ้านบัว ความเป็นมาของ พิพิธภัณฑ์แหล่งเตาบ้านบัว วิธีการจัดการพิพิธภัณฑ์ที่ผ่านมา สภาพปัญหาที่ชุมชนต้องเผชิญ สถานภาพ บทบาท บุคคลที่เกี่ยวข้องในการจัดการพิพิธภัณฑ์ ผลที่เกิดจากการจัดการพิพิธภัณฑ์

1.3 วิถีชุมชนในการจัดการพิพธิภณท์ วิถีที่เกิดขึ้น สภาพปัญหาที่ผ่านมา รูปแบบและวิธีการจัดการ และการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมา

2. กระบวนการกระบวนการฟื้นฟูความสามารถของชุมชนในการจัดการพิพธิภณท์ เตาโบราณบ้านบัวการจัดการพิพธิภณท์ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนา กระบวนการการสร้างความสามารถของคนในการจัดการพิพธิภณท์ ผลจากการเปลี่ยนแปลงกระบวนการจัดการพิพธิภณท์ที่เกิดขึ้น ผลต่อการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการพิพธิภณท์ การสร้างกลุ่มพัฒนาพิพธิภณท์ กิจกรรมการจัดการพิพธิภณท์ ความรู้ภูมิปัญญาที่ใช้ในการจัดการพิพธิภณท์

3. ปัจจัยที่มีเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการฟื้นฟูความสามารถของชุมชนในการจัดการพิพธิภณท์ เตาโบราณบ้านบัว โดยเน้นการวิเคราะห์วิธีคิด วิธีการ และบริบทของหน่วยงานต่าง ๆ และผู้คนที่เกี่ยวข้องในการจัดการและพัฒนาพิพธิภณท์ ความสามารถชุมชนในการจัดการพิพธิภณท์ แนวโน้มการจัดการพิพธิภณท์ในอนาคต

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้วิธีการเลือกประชากรที่ใช้ในการศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง ซึ่งเป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านบัว หมู่ที่ 7 ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยาและหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการพิพธิภณท์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา และสามารถนำมาวิเคราะห์ได้ ผู้ศึกษาจึงเลือกกลุ่มประชากรในการศึกษา ได้แก่

1. ชาวบ้านบ้านบัวหมู่ที่ 7 ประกอบด้วย

- ผู้อาวุโสในชุมชน ที่รู้เรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และพัฒนาการของชุมชน
- ผู้นำในชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ที่คนใน

ชุมชนให้การยอมรับ

- กลุ่มพัฒนาพิพธิภณท์ ซึ่งเป็นผู้ที่เป็นแกนนำในการดูแลจัดการพิพธิภณท์ ที่ทราบถึงการพัฒนาและการจัดการพิพธิภณท์ วิถีที่ชุมชนประสบ การแก้ไขปัญหาที่ผ่านมา ซึ่งเป็นประชากรสำคัญที่ทำการศึกษา

- พุดคุยกับชาวบ้านคนอื่น ๆ ในชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ

2. หน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องในการจัดการพิพิธภัณฑ์ ประกอบด้วย

- โครงการฟื้นฟูความสามารถของชุมชนในการจัดการพิพิธภัณฑ์แหล่งโบราณคดีชุมชนบ้านบัว (โครงการโบราณคดีชุมชน) โดย รองศาสตราจารย์สายันต์ ไพเราะญจิตร
- มูลนิธิกรุงเทพประกันภัย
- เทศบาลตำบลแม่กา
- มหาวิทยาลัยนเรศวร (วิทยาเขตสารสนเทศพะเยา)
- สำนักงานสภาพัฒนาการสังคมจังหวัดพะเยา

ซึ่งมีบุคคลที่เป็นตัวแทนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมกับชุมชน รวมทั้งสนับสนุนในการจัดการพิพิธภัณฑ์แหล่งเตาเวียงบัวเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน โดยเน้นการสังเกตตามธรรมชาติในการทำกิจกรรมการจัดการพิพิธภัณฑ์ที่จัดขึ้น

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ ประกอบด้วย

1. ผู้ศึกษาในฐานะเครื่องมือในการวิจัย ในการศึกษาค้างนี้ผู้ศึกษาใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมเป็นหลัก ประกอบกับการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ และการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ศึกษาจึงเป็นเครื่องมือในการศึกษาโดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการฟื้นฟูการจัดการพิพิธภัณฑ์ของชุมชน
2. แนวคำถามเพื่อประกอบการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด โดยใช้วิธีการสังเกตและสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ผ่านการพูดคุย สังเกตตามธรรมชาติ ผ่านการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนในการจัดการพิพิธภัณฑ์เตาโบราณบ้านบัว
3. เครื่องมือช่วยบันทึกผลการสังเกต ได้แก่ แบบจดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง (เครื่องอัดเสียง) เครื่องบันทึกภาพภาพ (กล้องถ่ายรูป) เพื่อบันทึกรายละเอียดจากการทำกิจกรรมเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาค้างนี้ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง ใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participated observation) เป็นหลัก คือ การเข้าไปอยู่ในชุมชนที่จะศึกษาเพื่อสังเกตการณ์ พฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในที่นี้ผู้ศึกษาจึงถือเป็นเครื่องมือใน

การศึกษาค้างนี้ โดยเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมฟื้นฟูความสามารถในการจัดการพิพธิภณท์กับกลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษา และร่วมกิจกรรมชุมชนอื่น ๆ โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในช่วงเวลาตั้งแต่ชุดค้นเตาโบราณ ปี พ.ศ. 2547 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553 และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ตามหลักวิชา

การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เป็นวิธีการสำคัญในการศึกษาเนื่องจากทำให้เห็นกลุ่มคนที่เข้าร่วม เห็นการกระทำ การแสดงออก และการตีความหรือแปลความหมายของพฤติกรรมหรือปรากฏการณ์ที่พบ ซึ่งเป็นการสังเกตตามธรรมชาติ และเชื่อมโยงปรากฏการณ์ไปสู่เรื่องต่าง ๆ สำหรับผู้ศึกษาในฐานะเครื่องมือการศึกษา ในการศึกษาค้างนี้ผู้ศึกษาได้มีประสบการณ์ที่เอื้อต่อการศึกษาเนื่องจากที่ผ่านมาได้เข้าไปใกล้ชิดกับชุมชนศึกษาชุมชนทำให้ทราบความเป็นมาที่ต่อเนื่อง ซึ่งทำให้เกิดความเชื่อมั่นสำหรับการศึกษาค้างนี้ว่าจะเอื้อประโยชน์ให้ผู้ศึกษาสามารถเข้าใจปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้

นอกจากนี้ ผู้ศึกษายังใช้วิธีการสนทนาแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการประกอบในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อที่จะให้กลุ่มเป้าหมายได้แสดงความคิด ความเชื่อ แสดงรายละเอียดเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักในค้างนี้ คือ กลุ่มแกนนำในการจัดการพิพธิภณท์ ได้แก่ นายจัน เฉพาะธรรม นายศักดิ์ เฉพาะธรรม นายศักดิ์ดา เฉพาะธรรม นายไพบูลย์ ยาโน นายพรศักดิ์ เฉพาะธรรม และนายสายัณห์ ปัญญา โดยนำผลการศึกษาที่ได้ส่งคืนผู้ให้ข้อมูลหลักตรวจสอบความถูกต้องเพื่อเสนอแนะเพิ่มเติม แล้วจึงนำมาปรับปรุงแก้ไขพร้อมสร้างบทสรุปและข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล

การศึกษาค้างนี้ผู้ศึกษา ศึกษาปรากฏการณ์ บริบทที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการฟื้นฟูความสามารถของชุมชนในการจัดการพิพธิภณท์และแนวโน้มในอนาคต โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาความ (Descriptive Analysis) อภิปรายผล วิเคราะห์ และสังเคราะห์ผลที่ได้จากการศึกษาเพื่อสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive Approach) ซึ่งเป็นข้อสรุปที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน และนำเสนอผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ ในลักษณะการบรรยายความเพื่อที่จะได้นำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้